

Asia: VN/6094/2026

## **Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta (uhka-arvio)**

### Lausunnonantajan lausunto

#### **Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusoikeudesta.**

Ehdotettu 62 § 1. mom vastaa nykyistä asiakastietolain 62 §, ei lausuttavaa tältä osin.

#### **Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusvelvollisuudesta.**

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että palvelunantajalla tai sen tehtäviä suorittavalla henkilöllä on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaa van teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö sosiaalihoitolain tai terveyden huoltolain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua sellaisen rikoslain (39/1889) 21 luvussa rangaistavaksi säädetyn teon kohteeksi, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Emme puolla sellaisenaan esityksen 62 § 2. momentin tiedonluovutusvelvollisuutta sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöille. Varsinais-Suomen hyvinvointialue sinänsä yhtyy lainsäädännön tarkoitukseen ehkäistä väkivaltaa. Väkivallan teot eivät ole hyväksyttäviä, eikä rikosten tekemiseen tai valmisteluun ole oikeutta. Asiakkaan/potilaan väkivaltaisten ajatusten ja sellaisilla teoilla uhkailun taustalla voi kuitenkin olla myös asiakkaan/potilaan oma avuntarve. Velvollisuus luovuttaa arkaluonteisia, välttämättömiä potilas- ja asiakastietoja poliisille voi vaikuttaa ammattilaisen ja asiakkaan/potilaan väliseen luottamukselliseen hoito-/asiakassuhteeseen. Lisäksi lainvalmistelun edetessä tulisi varmistaa, ettei ammattihenkilöiden ilmoitusvelvollisuus johda siihen, että väkivaltaisuuksen apua tarvitsevat henkilöt, parit tai perheet eivät hakeutuisi avun piiriin, jos avun luottamuksellisuus ei ole turvattu.

Kyseinen 62 § 2. momentti voi estää asiakkaita ja potilaita hakeutumasta hoitoon tai palveluun. Sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnassa huomioidaan perustuslain velvoite yksityisyyden suojasta ja se korostaa luottamuksellisuutta. Perusteluosiossa on kuvattu, että Ilmoitusoikeus ja -velvollisuus koskisivat välttämättömiä tietoja, eikä esimerkiksi yksityiskohtaisia terveystietoja tulisi luovuttaa, ellei se ole välttämätöntä. Luovutettavista tiedoista olisi pyrittävä poistamaan etenkin arkaluonteiset henkilötiedot, mikäli se on mahdollista. Tietojen käyttötarkoitus poliisissa olisi sidottu uhkaavan teon arviointiin ja uhkaavan teon estämiseen, eikä tietoja tulisi käyttää käyttötarkoitusta laajemmin. Koska ei ole mahdollista tyhjentävästi määrittellä, mitä tietoa poliisi tehtävänsä vuoksi voi milloinkin tarvita, tiedot olisi sidottu välttämättömyys edellytykseen. Tarpeettomat henkilötiedot olisi tietosuojasääntelyn edellyttämällä tavalla välittömästi poistettava. Kyseisen perustelun perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta arvioida, mikä tieto on poliisin näkökulmasta välttämätöntä ja riski liian laajalle tietojen luovutukselle on olemassa. Tällöin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen rikkoo salassapitosäännöksiä sekä perustavanlaatuisia potilaan/asiakkaan ja ammattilaisen välisiä luottamuksellisia suhteita sekä perustuslain yksityisyyden suojaa.

Terveydenhuollon palveluissa kohdataan päihde- ja/tai mielenterveysongelmista kärsiviä säännöllisesti. Kyseisten henkilöiden hoitoon hakeutuminen ja hoitosuhteen luominen voi muuttua entistä vaikeammaksi, jos luottamusta ei ole. Lisäksi myös todelliset uhkatilanteet ja niiden arvio vaatii tietojen salassapitoa. Näissä tilanteissa oikeus ilmoittaa on kuitenkin riittävä, koska tuolloin voidaan harkita oikea-aikainen ilmoitus potilaan hoitoon hakeutumista vaarantamatta. Esimerkiksi perheväkivaltatilanteissa apua tarvitsevat henkilöt, parit tai perheet eivät todennäköisesti edes hakeutuisi avun piiriin, jos avun luottamuksellisuutta ei ole turvattu. Lähisuhdeväkivaltatilanteissa potilas ei useinkaan heti vastaanotolla kerro vammojen alkuperää vaan se selviää vasta luottamuksellisen hoitosuhteen myötä. Ilmoitusvelvollisuus poliisille ei todennäköisesti edistäisi tätä. Säännöksen ideana on ilmoittaa poliisille rikoksista, jotka olisi mahdollista estää. Aikaisempi väkivaltainen käytös tai väkivallan uhriksi joutuminen ei automaattisesti tarkoita, että näin tulee tapahtumaan uudestaan. Ilmoitusvelvollisuuteen ei sisälly käytännössä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden omaa harkintavaltaa, mikäli on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa. Ilmoitusvelvollisuuden osalta ammattihenkilön voi olla vaikea arvioida aiempien tapahtumien merkitystä jatkossa tapahtuvan rikosten estämisen näkökulmasta. Varsinais-Suomen hyvinvointialue tunnistaa, että nykyisenkaltaisella ilmoitusoikeudella jotkut asiat voivat jäädä ilmoittamatta poliisille, mutta nyt esitetyn kaltainen ilmoitusvelvollisuus on liian epätarkka ja aiheuttaa käytännön soveltamiselle haasteita.

Rikoslain 21 luvun rangaistavuus vähintään kaksi vuotta vankeutta ulottaisi tietojenluovutusvelvollisuuden useisiin rikoksiin. Ilmoitusvelvollisuuden kynnyksen syntymisen näkökulmasta rikoslain 21 lukuun sitominen on ammattihenkilön kannalta vaikeatulkintaista. Ilmoitusvelvollisuus syntyy tilanteessa, jossa uhkaava teko olisi esimerkiksi pahoinpitely, mutta ilmoitusvelvollisuus ei synny tilanteessa, jossa uhkaava teko olisi lievä pahoinpitely. Tällaisen arvion tekeminen etukäteisesti on käytännössä mahdotonta. Lakiesityksen säännöskohtaisissa perusteluissa viitataan lastensuojelulain "vastaavaan" säännökseen. Merkittävänä erona tässä on, että lastensuojelulaissa lapseen on kohdistettu väkivaltaa. Toisin sanoen esimerkiksi vammojen osalta arvion tekeminen on "helpompaa" kuin tällaisessa etukäteisessä tilanteessa, jossa

ammattihenkilön tulisi arvioida lakisääteistä ilmoitusvelvollisuuttaan ja perustaa arvio mm. Siihen, onko kyse lievistä pahoinpitelystä vai pahoinpitelystä.

Ilmoitusvelvollisuuden myötä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattilaisten huomio saattaisi mennä aiempaa enemmän tietojenluovutusvelvollisuuteen ja näin ollen pois potilaan/asiakkaan hoidosta. Vaikka ilmoitusvelvollisuuden ilmoituskynnyksestä säädetään samalla tavalla kuin ilmoitusoikeuden kohdalla, korostuu ilmoitusvelvollisuuden kohdalla tarve selkeydelle sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön näkökulmasta. Kun asiassa on kyse ilmoitusvelvollisuudesta, voi sen rikkomisesta mahdollisesti seurata työntekijälle rikosoikeudellisia tai työoikeudellisia sanktioita.

### **Kommentit poliisin pyynnöstä tapahtuvasta tiedonluovutuksesta.**

Esityksen mukaan palvelunantajan vastaavalla johtajalla on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä luovuttaa päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot maksutta.

Esityksen mukaisten tietojen arviointi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan vastaavalle johtajalle on epäselvää. Erityisesti isoissa organisaatioissa palvelunantajan vastaava johtaja on delegoinut toimivaltaansa, jotta tietopyynnöt pystyy tosiasiallisesti hoitamaan. Varsinais-Suomen hyvinvointialueella on yksi asiakastietolain mukainen sosiaalihuollon palvelunantajan vastaava johtaja ja yksi terveydenhuollon palvelunantajan vastaava johtaja. Tarkoituksenmukaisena ei voida pitää, että näin isossa organisaatiossa vain tämä yksi viranhaltija saisi käsitellä näitä tietopyyntöjä. Lisäksi lain yksityiskohtaisissa perusteluissa viitattu tietopyynnön toteutustapa: "toimipaikassa läsnä ollessa kysymällä" on täysin epärealistinen yli 23 000 työntekijää työllistävällä hyvinvointialueella, jolla on kaksi asiakastietolain mukaista palvelunantajan vastaavaa johtajaa (yksi sosiaalihuolto ja yksi terveydenhuolto). Sääntelyä tulisi vähintään muuttaa sitten, että tiedot luovuttaa palvelunantajan vastaava johtaja tai hänen määräämänsä muu ammattihenkilö.

Lisäksi Varsinais-Suomen hyvinvointialue nostaa esille säännöskohtaisissa perusteluissa olleet tietopyyntöjen tavat. Ei voida pitää mitenkään toivottavana, että tietopyyntöjä ohjattaisiin lainvalmisteluaineistossa toteutettavaksi soittamalla taikka läsnä toimipisteessä kyseltäväksi poliisin toimesta. Myös esimerkiksi STM:n oppaassa (Ohje terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon STM 2020-02-03) on todettu tiedoista, jotka poliisin tietopyynnössä pitäisi käydä ilmi (esim. Säännönperusta) ja lisäksi vahvistettu vahva pääsääntö kirjallisesta tietopyynnöstä ensisijaisena menetelmänä.

Lisäksi hyvinvointialue nostaa esille: miten sosiaali- ja terveydenhuollon osalta palvelunantajan vastaava johtaja pystyy arvioimaan tietojen välttämättömyyttä poliisin tarpeen näkökulmasta? Tässä on riskinä, että tietoa luovutetaan poliisin näkökulmasta joko liian vähän tai sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta sellaisia tietoja, jotka eivät olekaan poliisin mielestä välttämättömiä. Määritelmän pitäisi olla tietojen luovuttajalle yksiselitteisempi.

### **Kommentit oikeudesta ilmoittaa työntekijään kohdistuneesta epäilystä rikoksesta.**

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi 62a §, jonka mukaan palvelunantajalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä työntekijänsä pyynnöstä ilmoittaa poliisille välttämättömät tiedot kyseiseen työntekijään kohdistuneesta rikosepäilystä, jos teon on syytä epäillä kohdistuneen henkilöön hänen sosiaalihuoltolain tai terveydenhuoltolain mukaisten työtehtäviensä vuoksi. Varsinais-Suomen hyvinvointialue pitää esitettyä muutosta kannatettavana erityisesti työturvallisuusveloitteiden näkökulmasta. Myös esimerkiksi oikeusasiamies on ratkaisussaan (EOAK/2910/2023) todennut seuraavasti: "Terveydenhuollon työntekijöiden oikeusturvan ja myös laajemmin koko hoitoalan työhyvinvoinnin ja houkuttelevuuden kannalta on tärkeää, että henkilökuntaan kohdistuvaa väkivaltaa pyritään ehkäisemään ja siihen puuttumaan tehokkaasti eri tavoin." Säännös selkeyttäisi nykyistä oikeustilaa.

#### **Muut kommentit.**

Esityksessä on lyhyesti mainittu perusteluissa, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö päättää, informoiko tietojenluovutuksesta asiakasta. Tämä tulkinta on ongelmallinen, koska asiakas näkee esimerkiksi OmaKanta-palveluista, että hänen tietojaan on luovutettu, asian näkee myös lokitiedoista, joihin asiakkaalla on oikeus. Näiden käsittelyssä ei pysty huomioimaan, että asiakkaasta on tehty ilmoitusvelvollisuuden mukaan ilmoitus poliisille. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön kannalta olisi parempi, jos asia olisi yhtenäisesti ohjeistettu.

Ehdotettu 62 § on monimutkainen kokonaisuus ja kuten esityksen perusteluissa todetaan, soveltamista olisi tuettava ohjeistuksella ja koulutuksella.

Railamaa Jaana  
Varsinais-Suomen hyvinvointialue - Hallintoylilääkäri Jutta Peltoniemi,  
strategisen johdon yksikkö.